

ФІСКАЛЬНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН І ПРОЦЕСИ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

В. В. Баліцька,

*к. е. н., с. н. с., Інститут економіки та прогнозування
НАН України*

У статті здійснено аналіз загальних параметрів фіскальної системи України у порівнянні із основними фінансовими показниками господарської діяльності та результатами процесів капіталоутворення підприємств. Розраховано коефіцієнти фінансової спроможності, зміни структури та вартісної оцінки капіталу, що свідчить про гострі проблеми формування капіталу підприємств та необхідність впровадження ефективних фіскальних важелів впливу на ці процеси.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фіскальна політика держави належить до найдієвішого засобу макроекономічного регулювання. Вона використовує широкий спектр інструментів прямого та непрямого впливу на різні сфери розвитку країни. Світовий досвід довів, що на основі раціонального використання фіскальних механізмів держава здатна забезпечувати високу динаміку зростання, виконувати свої соціальні функції, стимулювати інвестиції та інновації, закладати надійну основу стабільного розвитку регіонів, галузей, а також забезпечувати необхідний рівень заощадження та нагромадження капіталу. Так, з 1913 по 1995 р. питома вага державних видатків у ВВП індустріально розвинених країн зростає в середньому з 12% до 45% [3]. Водночас на сьогодні в Україні не достатньо досліджені питання впливу фіскальної системи на фінансовий стан суб'єктів господарювання України та процеси їх капіталоутворення, тобто тих учасників, які вносять основний вклад у доходи фіскальної системи та визначають її поточні і довгострокові перспективи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серед науковців і практиків на даний час немає єдності у тракту-

ванні фіскальної політики та механізмів і інструментів її впливу. У спеціальній науковій літературі зустрічається здебільшого два підходи до визначення сутності та функціонального призначення фіскальної політики. Фіскальна політика визначається як бюджетно-податкова, або бюджетна і пов'язується із системою впливу на економіку за допомогою державних видатків і податків через фіскальну та регулюючу функції [7, с. 6]. Фіскальна функція визнається головною, оскільки забезпечує перерозподіл та мобілізацію державою фінансових ресурсів для виконання визначених Конституцією функцій. Регулююча функція проявляється через здатність податків впливати на поведінку суб'єктів господарювання, створення умов для розширеного відтворення, нагромадження різних форм капіталу тощо. Проте, як свідчить проведене нами дослідження, при визначенні пріоритетів та механізмів фіскальною політикою України не повною мірою враховуються тенденції фінансового стану і зміни показників капіталу суб'єктів господарювання. З огляду на погіршення вартісних та структурних характеристик капіталу вітчизняних підприємств (табл. 1), можна висловити думку, що фінансові аспекти економічного зростання, що виникають у сфері виробничої діяльності підприємств, не стали поки що домі-

нантою економічної стратегії та предметом державного впливу [11]. Проте, за опитуванням у 2004 р., 45,5% респондентів вважали, що необхідно об'єднати державне управління з ринковими механізмами [5, с. 16]. У цьому аспекті саме тенденції формування капіталу підприємств та фінансового стану мають бути предметом економічного аналізу науковців та сферою для ухвалення стратегічних рішень виконавчою владою. Як зазначають учені, політика держави повинна бути науково обґрунтованою, тобто виходити із вірогідних, підтверджених логічно та емпірично відомостей, які б дозволяли адекватно описувати суспільні процеси і прогнозувати їх розвиток [2, с. 4]. Оскільки у сфері капіталоутворення підприємств мають місце загрози тенденції, формування достатніх фінансових ресурсів економічного зростання на основі збільшення капіталу підприємств, має, на наш погляд, стати головним пріоритетом соціально-орієнтованої стратегії держави.

НЕВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Відомо, що основним принципом регулювання економічного розвитку є збалансування попиту і пропозиції. Вплив на пропозицію фіскальна система може здійснювати через оподаткування виробництва і регулювання процесів формування капіталу підприємств, його руху та зміни форм, а також стимулювання прирощення капіталу та визначення ефективних напрямів його використання. До найбільш поширених засобів податкового регулювання традиційно відносять зниження податкових ставок і надання податкових пільг. При розробленні пріоритетів податкового регулювання державі надається можливість визначити оптимальні пропорції перерозподілу ВВП через бюджет і соціальні фонди та норми споживання і нагромадження капіталу. Однак для здійснення порівняльного аналізу параметрів фіскальної системи та фінансових показників підприємств, що можуть характеризувати фіскальні важелі впливу на пропозицію та капіталоутворення, поки що не розроблено відповідної методики та не визначено оптимально достатній перелік таких показників. Це не дозволяє здійснювати цілісний та предметний аналіз процесів капіталоутворення підприємств та вживати адекватні заходи впливу на державному рівні через впровадження адекватних механізмів і інструментів фіскальної політики. Тому у статті ми ставили завдання сформулювати перелік показників, що характеризують загальні параметри фіскальної системи та фінансові показники господарської діяльності підприємств для здійснен-

ня аналізу ефективності впливу фіскальної системи на фінансовий стан і процеси капіталоутворення суб'єктів економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З метою аналізу впливу фіскальної системи на фінансові результати підприємств та капіталоутворення вважаємо за необхідне представити ряд статистичних даних, що характеризують з 2000 р. динаміку капіталу підприємств, інвестиції, стан їх фінансової спроможності, накопичення боргів, рівень забезпеченості власними оборотними засобами тощо (табл. 1).

На основі узагальнених даних балансів українських підприємств та Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14, нами були розраховані фінансові коефіцієнти, що ґрунтуються на вартісних оцінках різних складових капіталу підприємств. Значення цих коефіцієнтів показало, що усі вони знаходяться за нижньою межею критично допустимих параметрів. Такі тенденції, на наш погляд, мають стати сигналом для перегляду підходів фіскального регулювання.

Особливо небезпечними тенденціями ми вважаємо погіршення вартісних та структурних характеристик капіталу суб'єктів господарювання. Цей аспект наукового аналізу та фіскального впливу є дуже важливим, оскільки мають місце специфічні процеси: збільшення дефіциту власних оборотних засобів українських підприємств, посилення диспропорцій вартісних величин і структурних характеристик капіталу, погіршення показників фінансової незалежності, загрози банкрутства, ліквідності та ін. (табл. 1). Так, обсяг сукупного капіталу підприємств по відношенню до ВВП з 2000 р. по 2006 р. зменшився з 457% до 339%, а обсяг власного капіталу — з 246% до 149%. При цьому позичковий капітал знизився на значно меншу величину — з 202% до 184%. Тобто спостерігається зменшення номінальних обсягів позичкового капіталу (за 2000–2006 рр. він збільшився з 343 млрд грн. до 988 млрд грн. (у 3 рази), у той час як власний капітал зріс лише у 1,9 рази). Отже, в оцінці спроможності підприємств своєчасно та в повних обсягах сплачувати податки і платежі особливо гостро стоїть проблема надмірної концентрації позичкового капіталу. В умовах дефіциту ліквідних засобів вони позитивно не налаштовані сплачувати податки, не-

залежно від того, які ставки податків і як визначається податкова база. Переважання у фінансуванні позичкового капіталу над власним формує поведінку, яка провокує приховування прибутків, тінізацію грошових потоків, маніпулювання із податковими деклараціями тощо. Така ситуація вимагає особливих підходів при визначенні фіскальних механізмів впливу на економічний розвиток і, у першу чергу, на процеси формування власного капіталу як основи фінансової і інвестиційної незалежності підприємств.

Проаналізуємо загальні параметри фіскальної системи України за 2005–2006 рр. у порівнянні з фінансовими показниками підприємств. За нашими розрахунками, сукупні до-

ходи фіскальної системи України з урахуванням соціальних фондів за 2006 р. становили 254,8 млрд грн. Виробничі структури відповідно до Національних рахунків України за 2006 рік із врахуванням податків на імпорт та платежів у соціальні фонди у фіскальну систему внесли 168,6 млрд грн. (66,2 % усіх доходів). Решта доходів фіскальної системи, за нашими розрахунками, включає:

- надходження від приватизації державного майна — 0,6 млрд грн.;
- залучення коштів на зовнішньому, внутрішньому ринках і повернення бюджетних кредитів, фінансування за активними операціями) — 13,9 млрд грн.;
- податок на доходи фізичних осіб — 22,8 млрд грн.;

Таблиця 1. Характеристика стану фінансової спроможності, капіталоутворення та інвестицій підприємств України на кінець року

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Капітал							
ВВП, млрд грн.	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,2
Сукупний капітал підприємств (включає власний та позичковий капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, доходи майбутніх періодів), млрд. грн.	777	876	954	1097	1283	1478	1842
% до ВВП	456,8	429,1	422,4	410,3	371,7	334,8	338,6
<i>у тому числі:</i>							
позичковий капітал млрд грн.	343	405	463	559	667	764	988
% до ВВП	201,6	198,5	204,9	209,1	193,2	172,9	183,8
власний капітал, млрд грн.	419	453	471	512	583	673	802
% до ВВП	246,3	221,6	208,6	191,7	168,9	152,5	149,1
Стан платоспроможності та забезпеченості власними оборотними засобами							
Дефіцит власних оборотних засобів підприємств, млрд грн.	- 3,9	-40,8	-48,1	-60,2	-76,8	-97,2	-130,8
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними активами (оптимальне значення - більше 10% від суми оборотних активів), %	- 12,4	- 10,8	-11,1	-11,6	-12,4	- 13,9	- 14,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (оптимальне значення 0,2–0,35)	0,046	0,051	0,0578	0,0529	0,1	0,14	0,153
Найліквідніші активи (залишки коштів підприємств на банківських рахунках), млрд грн.	12,0	14,3	18,4	29,2	41,3	59,5	77,5
Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість, %	48,8	43,5	42,9	40,9	38,8	34,5	31,9
Борги (за даними балансів)							
Кредиторська заборгованість, млрд грн.	294,7	337,4	377,5	444,7	513,6	545,1	661,8
% до ВВП	173,2	165,2	167,2	166,4	148,8	123,5	121,6
у т.ч. податковий борг, млрд грн.	10,0	6,3	14,2	14,1	8,9	7,5	8,5
Дебіторська заборгованість, млрд грн.	210,6	260,1	300,1	353,0	400,2	421,8	534,0
% до ВВП	123,8	127,4	132,9	132,0	116	95,6	98,1
Індикатори фінансової спроможності							
Коефіцієнт фінансової автономії (для країн з розвинутою економікою > 0,7, оптимально допустиме значення > 0,5)	0,539	0,516	0,494	0,467	0,4545	0,4554	0,435
Коефіцієнт загрози банкрутства (оптимально допустиме значення не більше 0,3; критичне значення не більше 0,4)	0,461	0,484	0,506	0,533	0,5455	0,5446	0,565
Коефіцієнт концентрації позичкового капіталу (оптимально допустиме значення < 0,5)	0,44	0,462	0,485	0,509	0,519	0,517	0,536
Інвестиції							
Фінансові інвестиції, млрд грн.	31,6	45,2	55,9	83,9	140,3	168,2	215,8
% до ВВП	18,6	22,2	24,7	31,4	40,7	38,1	39,7
Інвестиції в основний капітал, млрд грн.	23,6	32,6	37,2	51,0	75,7	93,1	125,3
% до ВВП	13,9	16	16,5	19,1	21,9	21,1	23,0

* без банків та бюджетних установ

Джерело: розраховано та систематизовано автором на основі статзбірників "Фінанси України" за 2001, 2002, 2003 рік; "Діяльність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності" за 2004, 2005, 2006 рік

Бюлетень НБУ, — № 8, 2007.

Таблиця 2. Загальні параметри фіскальної системи України за 2005—2006 рр.

Доходи, млн грн.				Видатки, дефіцит бюджету, млн грн.				
	2005	2006		2005	2006		2005	2006
1.1	Ресурси бюджетів, усього	157851	186274	2.1	Видатки бюджетів із погашенням боргу (2.1.2 + 2.1.5 + 2.1.6 + 2.1.7)		157851	186274
1.1.1	Доходи зведеного бюджету	134183	171812	2.1.2	Видатки зведеного бюджету (2.1.3 + 2.1.4)		141699	175284
	- податкові надходження	98065	125743	2.1.3	Поточні видатки		129932	153111
	- неподаткові надходження	31778	40549		у тому числі:			
	- операції з капіталом, офіційні трансферти, цільові фонди	4340	5520		- трансферти споживачам		29235	25411
1.1.2	Надходження від приватизації державного майна	20759	559		- субсидії виробникам		16857	21697
1.1.3	Залучення коштів на зовнішньому ринку	8114	10278		- освіта, охорона здоров'я, культура		45728	57851
1.1.4	Залучення коштів на внутрішньому ринку	7098	1588		- процентні платежі		3312	3440
1.1.5	Повернення кредитів	1388	885		- оборона, управління, правосуддя		28437	35572
1.1.6	Фінансування за активними операціями	- 13692	1152		- інші видатки		6363	9141
	<i>Чинники, що збільшили (зменшили) доходи бюджету (інформативно, у підсумок не враховано)</i>			2.1.4	Капітальні видатки		11767	22173
	- переплата податків суб'єктами господарювання	11837	17419	2.1.5	Погашення основної суми зовнішнього боргу		5948	5686
	- залишок невідшкодованих сум ПДВ	4167	9900	2.1.6	Погашення основної суми внутрішнього боргу		8525	4191
	- податковий борг	9402	8468	2.1.7	Надання кредитів		1679	1113
	- пільги	12338	13503	2.2.	Фінансування дефіциту бюджету		7516	3473
1.2	Ресурси соціальних фондів (без коштів, що спрямовуються з державного бюджету)	52703	68481		<i>джерела покриття дефіциту:</i>			
					- приватизація		20759	559
					- внутрішнє фінансування		- 14147	- 1679
1.3	Усього доходів фіскальної системи (1.1 + 1.2)	210554	254755		- зовнішнє фінансування		904	4593

— неподаткові надходження — 40,5 млрд грн (доходи від власності і підприємницької діяльності — 12,7 млрд грн; власні надходження бюджетних установ — 15,2 млрд грн; доходи від операцій з капіталом — 3,2 млрд грн.);

— інші збори та платежі — 8,4 млрд грн.

Виходячи із зазначених даних про доходи та узагальнені дані про функціональні видатки, нами сформовано загальні параметри фіскальної системи України у частині доходів та витрат (табл. 2). Із загальних доходів фіскальної системи за 2006 рік у обсязі 254,76 млрд грн., доходи державного і місцевого бюджетів становили 171,8 млрд грн. (67,4%), соціальних фондів, а саме: Пенсійного фонду, фонду загальнообов'язкового соціального страхування, фондів страхування на випадок безробіття та від нещасних випадків на виробництві — 68,48 млрд грн. (26,9%), решту 5,7% — отримано від приватизації державного майна, залучення коштів на фінансовому ринку, повернення кредитів.

Як свідчить проведений аналіз, потенційно збільшили доходи фіскальної системи наступні фактори: переплата податків — 17,4 млрд грн., залишок невідшкодованих сум ПДВ — 9,9 млрд грн. Зменшили доходи фіскальної системи: податковий

Продовження таблиці 2.

3. Видатки соціальних фондів, млн грн		2005	2006
		66348	68321
3.1	Власні видатки Пенсійного фонду	56729	56586
3.2	Видатки фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності	5075	6431
3.3	Видатки фонду страхування на випадок безробіття та від нещасних випадків на виробництві	2022	2346
3.4	Видатки фонду соціального страхування на випадок безробіття	2521	2959

4. Фіскальний баланс, млн грн (без довгострокових кредитів комерційних банків і коштів іноземних інвесторів)		2005	2006
4.1	Доходи фіскальної системи (1.1 + 1.2)	210554	254755
4.2	Видатки фіскальної системи (2.1 + 3)	224199	254595
4.3	Сальдо фіскальної системи	- 13645	160

5. Довгострокові кредитні ресурси на розвиток економіки, надані комерційними банками, млн грн		6. Державний борг, млн дол. США		7. Видатки іноземних інвесторів на розвиток економіки України, млн грн	
2005	2006	2005	2006	2005	2006
13085	70434	15475	15950		
		6.1	Внутрішній борг	3800	3289
		6.2	Зовнішній борг	8704	9803
		6.3	Гарантований борг	2971	2858
				2005	37374
				2005	21649

Джерело: розроблено на основі збірника "Економічні тенденції" / Міністерство економіки України, кварталний випуск (травень 2007 року) — К.: Мінекономіки. — 2007; Звіту про виконання Державного бюджету за 2005—2006 рр. / Міністерство фінансів України.

борг — 8,5 млрд грн., надані пільги — 13,5 млрд грн. Розстрочені та відстрочені податкові зобов'язання за 2006 рік становили 4,6 млрд грн., з них — податок на прибуток — 3 млрд грн., ПДВ — 1 млрд грн.

Із загальної суми витрат фіс-

кальної системи у обсязі 254,6 млрд грн. видатки соціальних фондів дорівнювали 68,3 млрд грн. (26,8%), видатки на освіту, охорону здоров'я, культуру — 22,7%, оборону, управління — 14%, трансферти споживачам — 10%, субсидії виробникам —

8,5%, капітальні видатки — 8,7%, процентні платежі з погашенням основної суми боргу — 5,2%, інші видатки — 4%.

Проаналізуємо базові фінансові показники суб'єктів фіскальної системи — підприємств (табл. 3), які сформовані на основі даних про обсяги виробництва, параметрів грошових потоків, показників щодо вартісних оцінок та структури капіталу, ресурсів власного інвестування, показників платоспроможності, заборгованості, забезпеченості власними оборотними активами та ін. Базуючись на таких фінансових показниках, можна здійснювати порівняння параметрів фіскальної системи із показниками діяльності суб'єктів господарювання з точки зору оцінки їх вкладу у фіскальну сферу та зворотного впливу фіскальної системи на фінансову діяльність підприємств та процеси капіталоутворення. При цьому необхідно враховувати той факт, що надходження платежів до фіскальної системи забезпечують органи Державної податкової адміністрації України з операцій на внутрішньому ринку та Державні митні органи із зовнішніх операцій. Оскільки фінансові показники підприємств показують обсяги виробництва в країні на внутрішній і зовнішній ринок, проведемо окремо їх порівняння із обсягами податків та зборів, акумульованими податковими органами та разом митними і податковими органами.

Згідно з даними Державної податкової адміністрації України акумульовані ними податки, збори та платежі у 2006 р. дорівнювали 96,1 млрд грн. із 171,8 млрд грн. усіх надходжень до зведеного бюджету, та Державні митні органи із зовнішніх операцій зібрали 75,7 млрд грн. Враховуючи, що податкові органи акумулюють податки та збори на внутрішньому ринку, їх дані порівнюємо із показниками національних рахунків, грошових потоків від реалізації продукції, індикаторів ліквідності, власного і позичкового капіталу та обсягів власних інвестиційних ресурсів CASH-FLOW. Так, загальні сплачені податки та збори за 2006 р. на внутрішньому ринку дорівнювали 96,1 млрд грн., перевищивши ліквідні активи підприємств (77,5 млрд грн.) на 24% (що ще раз підтверджує стан незадовільної платоспроможності суб'єктів господарювання). Від обсягу власних інвестиційних ресурсів CASH-FLOW сплачені податки на внутрішньому ринку становили 62%. Але якщо додати сплачені податки із імпорту операцій, то стан платоспроможності виявиться значно нижчим.

Відносно сукупного капіталу, який у своїй діяльності використовували у 2006 р. суб'єкти господарювання України (зокрема, 988,2 млрд

грн. — позичковий капітал та 801,9 млрд грн. власний капітал), сплачені податки та збори на внутрішньому ринку становили 5,4%. У загальних грошових потоках від реалізації продукції (без ПДВ та акцизу), сплачені на внутрішньому ринку податки та збори теж знаходилися на рівні 5%. Усі податки сплачені як на внутрішньому, так і імпорту, по відношенню до сукупного капіталу становили близько 10%.

Накопичений податковий борг у обсязі 8,5 млрд грн. у 2006 р. повністю перекрився переплатою податків — 17,4 млрд грн. Отримані пільги становили 14% від сплачених податків та 9% від обсягу власних інвестиційних ресурсів CASH-FLOW. Отримані субсидії із бюджету також становили 10-ту частину від обсягу власних інвестиційних ресурсів CASH-FLOW. Із таких пропорцій можна зробити висновок, що суб'єкти господарювання відчувають реальне податкове навантаження на ліквідні платіжні ресурси, і саме це можна вважати головним фактором в оцінці податкового тиску і формування поведінки, яка провокує уникнення від сплати податків і маніпулювання податковими деклараціями. Ситуація загострюється через збільшення із року в рік дефіциту власних оборотних засобів та погіршення структури капіталу в наслідок збільшення позичкового капіталу. Але фіскальна система поки що не враховує ці тенденції і традиційно підпорядкована виконанню, передусім, великих соціальних зобов'язань держави. Про переважну фіскальну спрямованість бюджетно-податкової системи в Україні може свідчити динаміка та співвідношення власного капіталу суб'єктів господарювання та доходів зведеного бюджету (рис. 1).

Так, з 2000 р. власний капітал зріс лише у 1,6 раз, а бюджетні доходи — у 2,5 раз. Така пропорція свідчить, що інтенсивність нарощення бюджетних ресурсів державою значно вища, ніж капіталу суб'єктами підприємництва. Цей аспект може теж розглядатися як посилення податкового навантаження на власний капітал підприємств та процеси капіталоутворення.

Тому головним завданням фіскальної політики, на наш погляд, враховуючи погіршення вартісних і структурних характеристик капіталу підприємств, збільшення дефіциту власних оборотних засобів, що викликає посилення податкового навантаження безпосередньо на власний капітал, має стати переорієнтація державної політики з фінансово-донорської підтримки окремих підприємств і галузей на створення привабливих умов для підвищення капіталізації економіки на основі нарощення власного капіталу суб'єк-

тами економіки, збільшення внутрішніх інвестиційних ресурсів, недопущення розсіювання капіталу та закріплення його на підприємствах, де реально створюються матеріальні блага.

Проте, як свідчить проведене нами дослідження, в Україні аналіз процесів капіталоутворення на рівні підприємств та вплив на них фіскальної системи ґрунтовно не вивчається і не вживаються адекватні заходи впливу. Найчастіше мова йде про стимулювання ринків капіталу та їх розвиток. Зокрема, податкове стимулювання ринків капіталу, визначене Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.11.2007 № 976-р. "Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні" [1], передбачає для стимулювання залучення фінансових інвестицій через ринки капіталу звільнення від сплати податку на прибуток: фінансових установ, що обслуговують обіг та ведуть облік цінних паперів (фондових бірж, центрального депозитарію), при умові, що вони будуть мати статус некомерційних (неприбуткових) організацій, а також не оподаткування сум емісійного доходу, сплаченого інвестором — покупцем акцій на користь емітента цінних паперів. Крім того, розпорядженням передбачено:

а) неоподаткування курсових різниць, що виникають при перерахуванні у національну валюту інвестицій на ринку цінних паперів, які надходять в іноземній валюті;

б) звільнення від оподаткування майна, коштів та інших передбачених законодавством форм інвестицій, що надходять підприємству — платнику податків на виконання інвестиційних зобов'язань покупців акцій під час приватизації такого підприємства;

в) звільнення від сплати податку на додану вартість фінансових послуг, які надаються професійними учасниками фінансового ринку в межах ліцензованих видів діяльності;

г) встановлення єдиних умов оподаткування інвестиційних доходів фізичних осіб, отриманих за різними фінансовими інструментами (банківськими депозитами, інвестиційними сертифікатами, акціями інститутів спільного інвестування, депозитними сертифікатами, іпотечними сертифікатами участі, іпотечними сертифікатами з фіксованою дохідністю тощо).

Але питання стосовно стимулювання до нарощення власного капіталу суб'єктами господарювання, які із різних причин не мають виходу на фінансовий ринок, у тому числі через неспроможність сплачувати високі відсотки та проводити емісійну діяльність з цінних паперів, поки що не знайшли відображення у норма-

Таблиця 3. Фінансові показники суб'єктів фіскальної системи за 2005–2006 рр.

	2005	2006
<i>Виробництво</i>	<i>млн грн</i>	<i>млн грн</i>
ВВП	441452	537667
Випуск товарів і послуг	995630	1182179
<i>Проміжне споживання</i>	607029	708056
<i>Додана вартість</i>	388601	474123
<i>Чистий експорт</i>	3697	-15493
<i>Експорт</i>	227252	253707
<i>Імпорт</i>	223555	269200
Грошові потоки та капітал		
Валовий грошовий потік від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1823806	2313638
Грошовий потік без ПДВ в обороті підприємств, акцизу інших зборів	1514549	1898295
<i>Чистий операційний CASH-FLOW до оподаткування</i>	70115	80307
<i>Інвестиційно-фінансовий CASH-FLOW</i>	-8728	-9603
<i>Чистий CASH-FLOW для внутрішнього інвестування</i>	130957,5	154570
<i>Чистий прибуток</i>	66603	82109
<i>Амортизація</i>	56866	63132
<i>Приріст забезпечень</i>	7489	9329
Власний капітал на кінець року	673006	801895
Позичковий капітал на кінець року	763521	988207
Рентабельність сукупного капіталу, %	3	2,8
Платоспроможність		
Дебіторська заборгованість (за даними балансів)	421821	534038
Кредиторська заборгованість (за даними балансів)	545106	661756
Найліквідніші активи (грошові кошти та їх еквіваленти на банківських рахунках)	59542	77519
Забезпеченість власними оборотними активами	-97177	-130817
Кредити банків	109895	
Доходи населення	381404	479309

Джерело: розраховано та узагальнено на основі Національних рахунків України за 2006 рік; "Діяльність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності" за 2006 рік; Бюлетень НБУ. — №. 8.— 2007.

тивних документах.

Тим часом дефіцит власного капіталу безпосередньо впливає на стан інноваційно-інвестиційної сфери в Україні. У 2005 р. інвестиції здійснювали 92 тис. підприємств, що становить лише четверту частину від загальної кількості зареєстрованих підприємств, які подають звітність в органи державної статистики. За 2005 р. у економіку було спрямовано лише 106,2 млрд грн. валових капітальних інвестицій. За 2006 р. кількість підприємств зросла до 98 тис., а валові капітальні інвестиції збільшилися до 142,5 млрд грн. З них було спрямовано на: будівництво — 46,3% (66 млрд грн.), придбання нових основних фондів — 41,4% (59 млрд грн), придбання старих основних фондів — 8,4% (12 млрд грн.).

Водночас найважливішим напрямом є технічне і технологічне оновлення виробництва. Але масштабне технічне переозброєння вимагає значних інвестицій. Розмір необхідних інвестицій у реальний сектор економіки, які далі дадуть мультиплікативний ефект, оцінюються експертами приблизно в 40–60 млрд дол. США протягом 4–5 років щорічно [8, с. 191]. Але у фіскальній системі такі ресурси виділити неможливо. Соціально спрямованість фіскальної політики фіксували усі закони про державний бюджет. Така позиція з огляду на гостру необхідність підвищення соціальних стандартів та рівня добробуту цілком правомірно

підтримується науковцями у контексті соціогуманітарних складових перспектив переходу до соціально-орієнтованої економіки в Україні [4]. Слід відзначити, що у бюджетах інших країн також спостерігається збільшення витрат на соціальні статті, охорону здоров'я, освіту, науку. Наприклад, у Великій Британії бюджет на 2005 р. був прийнятий під гаслом "Інвестиції у наше майбутнє" [12, с. 158].

Враховуючи низький рівень капіталізації бізнесу в Україні та погіршення вартісних та структурних характеристик капіталу суб'єктів господарювання, інтерес викликає досвід окремих західних країн у питаннях державної підтримки бізнесу, регулювання капіталу та стимулювання нарощення його обсягів. Зокрема, у країнах ЄС широко застосовують такі заходи державної фінансової підтримки підприємств та формування їх капіталу, як: дотування цін на окремі товари та фактори виробництва на безповоротній основі (у аграрній сфері можуть встановлюватися ціни, нижче яких не дозволяється продавати продукцію, а також надаватися експортні субсидії, вводиться квоти на виробництво окремих видів сільгосппродукції, підвищуються ставки ввізного мита); надання субсидій із бюджету, пільгове кредитування, відстрочка термінів сплати податків, списання податкової заборгованості, податкові пільги, участь держави в ста-

тутному капіталі корпорацій та його збільшення в результаті придбання частки корпоративних прав.

У Франції та Греції передбачено диференціацію ставок оподаткування залежно від джерел прибутку, який отримано від основної діяльності або у результаті приросту капіталу. Зниження ставки оподаткування капітального прибутку свідчить про стимулювання в цих країнах операцій з продажу основних фондів та операцій з цінними паперами. Застосовуються також податкові канікули. Наприклад, у Франції вони надаються лише новоствореним акціонерним товариствам. У перші два роки діяльності вони повністю

звільнені від оподаткування, на третій рік — оподаткуванню підлягає лише 25% прибутку, на четвертий — 50%, на п'ятий — 75% [13, с. 121–122, 155].

У США Федеральна податкова система визначає порядок сплати податку на прибуток корпорацій. При цьому невеликі корпорації звільнюються від сплати податку, а їх прибуток розподіляється між акціонерами і зараховується до оподаткованого доходу акціонерів. Статус невеликої корпорації надається за таких умов: якщо корпорація є американською, акціонерів більше 35, акціонерами є приватні особи, акціонери — виключно резиденти США, корпорація випускає один вид акцій [6, с. 232].

Застосовуються також система пільг залежно від організаційно-правової форми підприємства. Наприклад, в Іспанії та Греції передбачається зниження ставки для підприємств певних організаційно-правових форм, стимулюючи у такий спосіб створення нових чи трансформацію діючих підприємств в організаційно-правові форми, які, з точки зору економічної політики держави та капіталізації економіки, є найперспективнішими (акціонерні товариства, кооперативи) [13, с. 122].

Цікавим є досвід Південної Кореї. У 70-х рр. ХХ ст. для підтримки пріоритетних галузей і збільшення капіталу у машинобудуванні, електроніці, суднобудуванні, чаву-

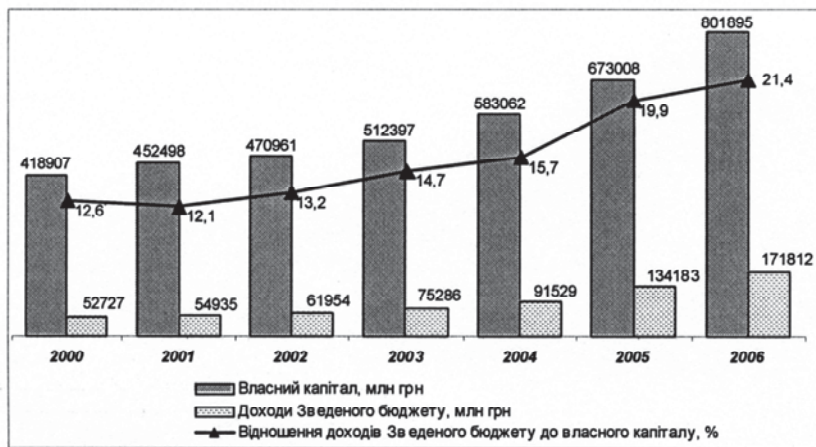

Рис. 1. Співвідношення доходів Зведеного бюджету та власного капіталу підприємств України (на кінець року)

Джерело: розраховано на основі статистичних збірників "Фінанси України" за 2000—2003 рр.; "Діяльність підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності" за 2004—2006 рр.; Звіт про виконання державного бюджету за відповідні роки

ноливарній, сталеливарній галузях, промисловій хімії були впроваджені податкові канікули, інвестиційні податкові кредити, прискорена амортизація. Для розвитку імпортозаміщення у базових галузях економіки держава всіляко сприяла створенню різних об'єднань підприємств [9, с. 79].

ВИСНОВОК

Тенденції капіталоутворення українських підприємств та формування достатніх власних інвестиційних ресурсів мають стати предметом розроблення та впровадження спеціальних фіскальних механізмів впливу на економічний розвиток. Досягнення оптимальних вартісних і структурних пропорцій капіталу підприємств, що здатні забезпечити необхідний рівень економічної безпеки та нагромадження капіталу, необхідно визначити головною домінуючою економічної стратегії та фіскальної підтримки у частині капіталоутворення. Кардинальної зміни потребує ідеологія пільг у напрямі запровадження податкових переваг, спрямованих на нарощення статутного та інших складових власного капіталу, а також стимулів до створення прогресивних організаційно-правових форм структурування бізнесу. Такі заходи, на наш погляд, дозволять активізувати процеси заощадження та нагромадження капіталу, а також збільшити рівень ендогенізації фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого економічного зростання.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні" від 8.11.2007 № 976-р.
2. Вишневецький В. Податкова

політика та економічна теорія // Економіка України. — 2007. — № 9. — С. 4—20.

3. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин. // Економіка України. — 2002. — № 6. — С. 52—58.

4. Геєць В. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально-орієнтованої економіки в Україні // Економіка України. — 2000. — № 1. — С. 9.

5. Геєць В.М. Взаимодействие до-

верия и развития // Экономическая теория. — 2005. — № 2. — С. 3—16.

6. Грідчина М.В. Корпоративні фінанси (зарубіжний досвід і вітчизняна практика): Навч. посібник. — К.: МАУП, 2002. — 232 с.

7. Єфименко Т. І. Про основні напрями реформування податкової системи України: проблеми теорії і практики // Наукові праці НДФІ, 2003. — Вип. 4 (23). С. 3—11.

8. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д-ра екон. наук Б.Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2005. — 582 с.

9. Мусліна Л.О. Економічна політика і розвиток реформ у Південній Кореї: досвід для України // Економіка України. — 2002. № 6. — С. 77—85.

10. Парнюк В. Регулююча функція податку на додану вартість // Економіка України. — 2007. — № 6. — С. 4—16.

11. Рибак С., Лазебник А. Фінансові аспекти економічного зростання в Україні // Економіка України. — 2007. — № 3. — С. 22—32.

12. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України: Монографія. — Донецьк: Вид-во "Інновація", 2006. — 248 с.

13. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / Соколовська А.М., Єфименко Т.І., Луніна І.О. та ін. — К.: НДФІ, 2006. — 300 с.

Новини

УРЯД МАЄ НАМІР ЗБІЛЬШИТИ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО ФОНДУ

При внесенні змін до закону про державний бюджет на 2008 рік Уряд запропонує збільшення видатків Аграрному фонду додатково на 880 млн грн. Про це заявив сьогодні під час прес-конференції в Будинку Уряду Міністр аграрної політики України Юрій Мельник. На формування в поточному році Державного продовольчого резерву Аграрний фонд має в своєму розпорядженні наразі лише 150 млн грн.

Як повідомив урядовець, Міністерством аграрної політики зроблено розрахунки мінімальних цін на зерно нинішнього врожаю. Це, на думку Юрія Мельника, дозволить всім учасникам ринку зерна працювати узгоджено і мати "добрі результати". За його словами, також сформовано порядок здійснення закупівель зерна до Державного продовольчого резерву та розроблено порядок про-

ведення фінансових інтервенцій на сезон 2008—2009 рр.

Юрій Мельник повідомив, що в цьому році вперше запроваджуються форвардні закупівлі зерна до Державного продовольчого резерву. Наразі за цією схемою вже придбано 60 тис. тонн зерна.

Як зазначив міністр, цього року Аграрний фонд також здійснював товарні інтервенції на ринку борошна в обсязі 35 тис. тонн з метою стабілізації ціни на цей важливий продукт. У режимі товарних інтервенцій також працював Державний комітет з матеріального резерву України. Як вважає Юрій Мельник, попередні результати діяльності Аграрного фонду свідчать про "працездатність схем фінансових і товарних інтервенцій".

Управління у зв'язках із ЗМІ Секретаріату Кабінету Міністрів України